

Політичні інститути та процеси

УДК 316.334.52:061.1

DOI <https://doi.org/10.5281/zenodo.18782552>

Підходи міжнародних організацій до розуміння соціальної згуртованості

Паталаха Валерій Федорович,

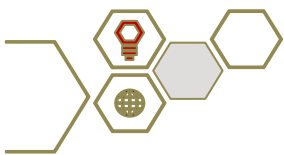
кандидат філософських наук, докторант

Інституту держави і права імені В.М. Корецького НАН України,

м. Київ, Україна, <https://orcid.org/0009-0000-7567-2985>

Прийнято: 06.02.2026 | Опубліковано: 26.02.2026

Анотація. Проаналізовано еволюцію підходів до розуміння соціальної згуртованості та розробки політики для її зміцнення у двох міжнародних організаціях: Організації економічного співробітництва та розвитку та ООН. На основі аналізу виділено основні тенденції, характерні для таких організацій. По-перше, відбувся перехід від вузького економічного розуміння як реакції на економічні кризи до ширшого, комплекснішого поняття. Так інтерес ОЕСР був зумовлений кризою, спричинену невдачами держави загального добробуту та необхідністю нових форм економічної гнучкості. З 2010-х років поняття соціальної згуртованості значно розширилося і почало включати добробут та сталий розвиток, акцент на ширшому спектрі людських можливостей. По-друге, це відсутність чіткого визначення, навіть в рамках однієї організації. Попри прагнення цих організацій отримати вимірювані та операціоналізовані показники консенсусу досі не досягнуто. По-третє, це акцентування уваги на зв'язку між

соціальною згуртованістю та прогресом. У міру того як соціальна згуртованість переходить від фонові структури до мети або ідеалу, вона чітко вписується в розуміння розвитку як процесу, що протікає нескінченно за заздалегідь визначеним зразком. Соціальна згуртованість або додається до існуючого переліку правильних речей, що є частиною стратегій розвитку, або стає своєрідною основною організаційною концепцією.

Ключові слова: соціальна згуртованість, суспільна консолідація, включеність, розвиток, добробут, солідарність, соціальний капітал, соціальна політика, соціальні інвестиції.

International organizations' approaches to understanding social cohesion

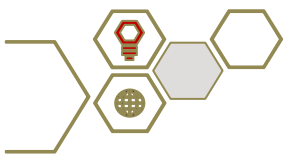
Valerii Patalakha,

PhD Candidate of Philosophy, Doctoral Candidate

V.M. Koretsky Institute of State and Law NAS of Ukraine

Kyiv, Ukraine, <https://orcid.org/0009-0000-7567-2985>

Abstract. The evolution of approaches to understanding social cohesion and developing policies to strengthen it in two international organizations, the Organization for Economic Cooperation and Development and the United Nations, has been analyzed. Based on the analysis, the main trends characteristic of such organizations are identified. First, there has been a shift from a narrow economic understanding as a response to economic crises to a broader, more comprehensive concept. Thus, the OECD's interest was driven by the crisis caused by the failures of the welfare state and the need for new forms of economic flexibility. Since the 2010s, the concept of social cohesion has expanded significantly to include well-being and sustainable development, with an emphasis on a broader range of human capabilities. Second, there

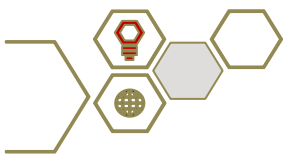

is a lack of clear definition, even within a single organization. Despite the efforts of these organizations to obtain measurable and operationalized indicators, consensus has not yet been reached. Third, there is a focus on the link between social cohesion and progress. As social cohesion moves from a background structure to a goal or ideal, it fits neatly into the understanding of development as a process that proceeds endlessly according to a predetermined pattern. Social cohesion is either added to the existing list of good things that are part of development strategies, or it becomes a kind of basic organizational concept.

Keywords: social cohesion, social consolidation, inclusion, development, well-being, solidarity, social capital, social policy, social investment.

Постановка проблеми. На міжнародному рівні соціальна згуртованість дедалі більше пов'язується з фіксованими й вузькими моделями розвитку або прогресу, які часто виглядають як зовнішні нав'язування країнам, що розвиваються. Хоча багато з цих критичних зауважень стосуються дискурсу розвитку загалом, соціальна згуртованість легко вписується в ці дискурси таким чином, що відтворює ті самі проблеми. Це дає уявлення про різноманітність міжнародних інституцій, агентств та угод, які на початку ХХІ ст. почали вважати себе промоутерами соціальної згуртованості. З того часу з'явилася величезна кількість праць про соціальну згуртованість та способи її досягнення з боку НУО, міжнародних фінансових інституцій, національних агентств з розвитку та приватних або благодійних організацій. Важливість дослідження цієї проблеми для України зумовлена необхідністю вивчення зарубіжного досвіду для посилення консолідаційних процесів в українському суспільстві.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На Європейському континенті тематика соціальної згуртованості почала досліджуватися наприкінці ХХ ст., а у

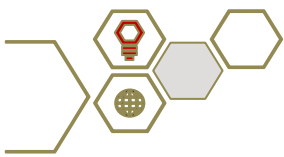
1990-х роках це поняття з'явилося у політичних документах регіональних організацій. На початку XXI ст. низка міжнародних організацій, банки [1; 2], консалтингові фірми [3] та організації громадського сектора [4; 5; 6; 7] взяли за реалізацію проєктів із посилення соціальної згуртованості у різних регіонах світу, зокрема і в Україні [8].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Вивчення підходів до соціальної згуртованості двох організацій глобального масштабу: Організації економічного співробітництва і розвитку (ОЕСР) та Організації Об'єднаних Націй (ООН) дасть уявлення про найбільш характерні особливості діяльності подібних організацій. Особливості підходу міжнародних організацій до процесів суспільної консолідації українськими дослідниками не вивчалися.

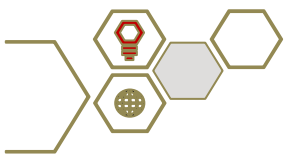
Метою статті є дослідження підходів ОЕСР та ООН до поняття соціальної згуртованості та політики її зміцнення.

Виклад основного матеріалу. Організація економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) була заснована країнами Західної Європи, Туреччиною та США в 1961 році після реформи Організації європейського економічного співробітництва з метою управління коштами з Плану Маршалла. З 1989 року організація кілька разів розширювалася і налічує тридцять вісім повноправних членів, які переважно мають високий рівень ВВП на душу населення, дотримуються принципів ринкової економіки та демократичного врядування. Хоча Україна почала співпрацювати з організацією ще у 1997 році, лише у 2022 році подала заявку на членство. Того ж року були розпочаті переговори про вступ, які орієнтовно повинні завершитися у цьому році.

Соціальна згуртованість вперше згадується у документах ОЕСР у 1996 році під впливом дискурсу у Євросоюзі, у контексті стійкості систем соціального забезпечення в країнах-членах, що стикаються з цілою низкою загроз – від

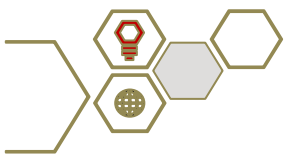

демографічних змін до трансформації у структурі зайнятості, що також має негативний вплив на соціальну згуртованість. На конференції «Після 2000 року: нова програма соціальної політики», учасники якої відзначили, що «високий і стійкий рівень безробіття чинить сильний тиск на соціальні видатки й загрожує соціальній згуртованості» [9, р. 7]. Учасники конференції підтримали ідею соціальних інвестицій у здійсненні соціальної політики: «слід забезпечити максимальну віддачу від соціальних витрат у вигляді соціальної згуртованості та активної участі в житті суспільства і на ринку праці. Цей підхід наголошує на втручанні на ранньому етапі життєвого циклу або на підтримці тих, хто сприяє власному добробуту» [9, р. 5-6]. Згодом було проведено ще одну конференцію для стимулювання «інноваційного мислення щодо шляхів збереження майбутньої соціальної згуртованості в умовах динамічної економіки, яка процвітає завдяки високому рівню гнучкості» [10, р. 3]. Її основним завданням було вивчення сумісності економічної гнучкості зі стійкою соціальною згуртованістю в країнах ОЕСР у довгостроковій перспективі. Учасники конференції дійшли висновку, що конкуренція та структурні зміни економіки можуть бути сумісними із посилення соціальної згуртованості, оскільки вони виступають як рушійні сили економічного зростання та процвітання, що лежать в її основі. Своєю чергою міцна соціальна структура слугує надійною основою для гнучкості та готовності до ризику, які є визначальним чинником динамічної економічної діяльності та створення багатства. Відповідно, досягнення стійкого балансу між динамізмом та безпекою є одним з основних завдань політичного процесу. Здатність знайти відповідний баланс, уникаючи при цьому як стагнації, так і соціальної фрагментації, є однією з ключових сильних сторін демократій ОЕСР [10, р. 7-8].

У документі передбачено два альтернативні сценарії розвитку механізму соціальної згуртованості в країнах ОЕСР протягом найближчих десятиліть» [10, р. 15-18]: 1) індивідуалістичний сценарій передбачає, що суспільство вживає усіх можливих кроків для заохочення індивідуальної свободи та відповідальності, радикально зменшуючи роль урядів у всіх сферах, домагаючись більшої гнучкості у розподілі ресурсів між особами та підприємствами; 2) солідарний сценарій робить акцент на колективних організаціях, зокрема державних установах, універсальних правах та системах перерозподілу як засобах хеджування ризиків. Ці два варіанти «підкреслюють широкий спектр можливих результатів для суспільств ОЕСР», наголошуючи на важливості політичного процесу для майбутнього розвитку соціальної згуртованості в країнах ОЕСР і припускаючи, що «фактичні контури майбутніх суспільств будуть частково формуватися цінностями, визначеними історією, інститутами та культурою і вираженими через політичні вибори» [10, р. 18]. У підсумку ОЕСР рекомендує своїм членам вживати заходів щодо зміцнення демократичної інфраструктури суспільств, особливу увагу приділяючи підвищенню ефективності процесів прийняття рішень та участі та вдосконаленню систем управління. Проте ОЕСР рекомендує членам уникати панівної ролі уряду «в забезпеченні соціальної згуртованості в контексті комплексної стратегії, заснованої на розширенні універсальних прав і реалізації політики, яка надає людям широкий вибір і можливість самовизначення» [10, р. 23].

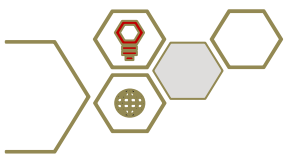
На початку 2010-х років у поглядах ОЕСР на соціальну згуртованість відбулися істотні зміни, зумовлені насамперед фінансовою кризою 2008 року та дедалі більшою критикою вузького, економічного підходу до розвитку. Так, у доповіді «Добробут націй: роль людського та соціального капіталу» вводиться поняття «людського добробуту», яке «включає економічний добробут, але також

поширюється на користування громадянськими свободами, відносну свободу від злочинності, користування чистим довкіллям та індивідуальний стан психічного та фізичного здоров'я» [11, р. 10]. Іншими словами ОЕСР визнає, що економічний добробут є лише одним із компонентів людського добробуту серед інших важливих складових, таких як реалізація можливостей для окремих осіб обирати та досягати життєвих цілей, які найкраще їм підходять, що своєю чергою вимагає життєздатного соціального та природного середовища. Документ концептуалізує соціальну згуртованість як сукупність п'яти основних вимірів: приналежності, включеності, участі, визнання та легітимності [11, р. 13].

Згодом ОЕСР доходить до думки, що «соціальна згуртованість є більш цілісним поняттям, яке поширюється на рівень всього суспільства» [12, р. 53] та пропонує його визначення, що стало стандартом для організації: «суспільство є «згуртованим», якщо воно працює на благо всіх своїх членів, бореться з виключенням та маргіналізацією, створює почуття приналежності, сприяє довірі та надає своїм членам можливість соціального просування» [12, р. 51]. До того ж у згуртованому суспільстві «громадяни відчують, що можуть довіряти своїм сусідам і державним інституціям... люди можуть скористатися можливостями для поліпшення власного добробуту та добробуту своїх дітей... люди відчують себе захищеними у разі хвороби, безробіття або старості» [12, р. 53]. Таке розуміння соціальної згуртованості досить відрізняється від вузького погляду, який розглядає зв'язки між мережами та інституціями як основу соціальної згуртованості.

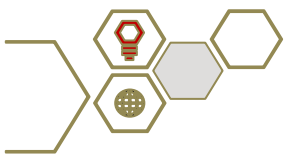
Це дає змогу виділити три виміри соціальної згуртованості: 1) соціальна включеність, що визначається такими елементами, як бідність, нерівність і соціальна поляризація; 2) соціальний капітал – поєднання міжособистісної та суспільної довіри та різних форм громадянської активності; 3) соціальна

мобільність – ступінь, в якому люди можуть або вірять, що можуть змінити своє становище в суспільстві [12, р. 53-54]. Виміряти соціальну згуртованість можна за чотирма параметрами: 1) нерівність доходів; 2) рівень безробіття як «термометр для моніторингу рівня задоволеності життям та ризику громадських напружень»; 3) суб'єктивні показники добробуту, такі як середня тривалість життя, рівень грамотності, інструменти, що сприяють ширшій участі в громадянському суспільстві та політичному житті, а також високоякісні офіційні інституції; 4) соціальний капітал, наприклад, членство в групах, міжособистісна довіра [12, р. 55]. Таке бачення соціальної згуртованості тісно пов'язане з ідеєю прогресу: «соціальна згуртованість та її складові самі по собі можуть розглядатися як виміри соціального прогресу», отже, «краще розуміння соціальної згуртованості може також допомогти краще зрозуміти, як вимірювати прогрес суспільства» [12, р. 17]. Таким чином, ОЕСР стверджує, що соціальна згуртованість є цінною метою сама по собі.

Однак у документі одночасно стверджується, що «соціальна згуртованість та відсутність чинників, що спричиняють соціальну роз'єднаність, сприяють досягненню бажаних результатів розвитку, таких як зростання, зменшення бідності, стабільність, мир та вирішення конфліктів. До того ж соціальна згуртованість сприяє підвищенню ефективності політики. Нарешті, ОЕСР стверджує, що існує взаємозв'язок між соціальною згуртованістю, зростанням і розвитком, а соціальна згуртованість сприяє підтримці довгострокового економічного зростання.

Іншими словами соціальна згуртованість є бажаною, оскільки керувати «згуртованим суспільством» легше і дешевше, ніж керувати суспільством, в якому є багато маргіналізованих груп. У цьому ключі звіт ОЕСР продовжує попереджати, що «уряди, які ігнорують ширші питання включеності та

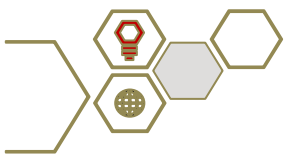

соціальної згуртованості, роблять це на ризик соціальної нестабільності, неефективних політичних втручань і, в кінцевому підсумку, можливої втрати політичної влади». [12, р. 61].

Організація Об'єднаних Націй відносно пізно долучилася до руху за соціальну згуртованість. Цей термін використовується в різних регіональних документах, однак відсутній на рівні Генеральної Асамблеї. Так хоча в деяких документах зазначено, що соціальна згуртованість є основою впливової Програми ООН на період до 2030 року, сам термін не згадується в жодній із сімнадцяти цілей розвитку. Один із перших регіональних документів, присвячених соціальній згуртованості, був підготовлений Економічною комісією ООН для Латинської Америки та Карибського басейну (UN's Economic Commission for Latin America and the Caribbean, ECLAC) для 17-го Іbero-американського саміту глав держав і урядів у Чилі в 2007 році на тему «Соціальна згуртованість і соціальна політика для більш інклюзивних суспільств в Іbero-Америці» [13].

У ньому відзначалося, що «сприйняття соціальної несправедливості в поєднанні з невинуватими очікуваннями щодо соціальної мобільності та доступу до ресурсів і споживання підриває довіру до системи, послаблює легітимність демократії та загострює конфлікти» [13, р. 20]. Тому ЕКЛАК стверджує, що «важливість соціальної згуртованості для стабільного функціонування суспільства, особливо в Латинській Америці, і, перш за все, для консолідації та вдосконалення демократичних інститутів не можна переоцінити» [13, р. 13].

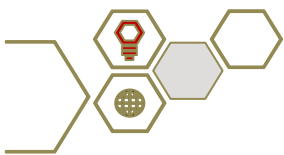
Оскільки важливим чинником соціальної згуртованості вважається соціальна включеність, то вона розглядається значно ширше, ніж просто економічна або трудова інтеграція, і особливо підкреслює «позитивний зв'язок

між повним здійсненням громадянства та соціальною згуртованістю, оскільки перше включає або має на меті включити права, що поєднують політичні (участь, обговорення, голос) із соціальними (доступ до товарів, доходів, послуг) та комунікативними (культура, ідентичність, видимість)» [13, р. 27]. З погляду політики, це поділяється на три складові: 1) зростання можливостей у продуктивній економіці; 2) розвиток індивідуальних здібностей; 3) створення більш інклюзивних систем соціального захисту для подолання вразливості та ризиків [13, р. 109].

Тому для досягнення довгострокового позитивного впливу на соціальну згуртованість не можна обмежуватися лише заходами соціального забезпечення або допомоги, а й слід включати політику розвитку людського капіталу та запобігання ризикам для всіх. Це, своєю чергою, вимагає проактивних заходів соціального інвестування для зміцнення людського та соціального капіталу, систем соціального забезпечення на основі зайнятості, що відображають неоднорідність умов праці, а також соціального захисту або систем соціального забезпечення за умови їх відсутності [13, р. 126] .

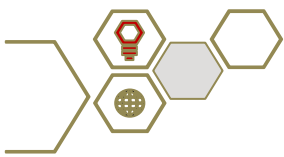
Хоча це частково збігається з акцентом ОЕСР на важливості людського капіталу, воно також явно виходить за його межі, визнаючи важливість різних форм соціального захисту та прав, а також активної участі. Це формулюється в термінах договору про соціальну згуртованість, який повинен підтримуватися широким колом суб'єктів, щоб «сформувати розуміння ролі та обов'язків держави і членів суспільства у досягненні демократичної соціальної згуртованості та закликати їх до відповідальності за виконання цих обов'язків» [13, р. 143] . Цей договір соціальної згуртованості своєю чергою повинен «базуватися на плюралізмі соціальних ідентичностей та визнанні того, що жодна ідентичність не повинна затьмарювати важливість інших» [13, р. 156].

Свою чергою Програма розвитку ООН (ПРООН) запропонувала свою першу концептуалізацію соціальної згуртованості у документі «Безпека громади та соціальна згуртованість: на шляху до підходу ПРООН» (2009), в якому вона розглядається як «невловиме поняття, яке легше розпізнати за його відсутністю, ніж за будь-яким визначенням» [14, р. 14]. Його відсутність призводить до посилення соціальної напруги, насильницьких злочинів, переслідувань меншин, порушень прав людини і, зрештою, до насильницьких конфліктів.

Попри те, що спершу ПРООН пропонувала зосередитися на відсутності соціальної згуртованості згодом вона почала стверджувати, що існує два основних виміри соціальної згуртованості: 1) зменшення диспропорцій, нерівності та соціальної ізоляції; 2) посилення соціальних відносин, взаємодії та зв'язків, а «соціальна згуртованість полягає у толерантності та повазі до різноманітності (у плані релігії, етнічної приналежності, економічного становища, політичних уподобань, сексуальної орієнтації, статі та віку) – як на інституційному, так і на індивідуальному рівні» [14, р. 14].

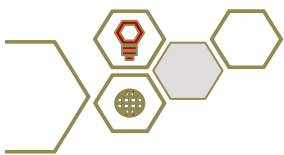
Попри зусилля, докладені для розробки цього підходу, він досі не використовується в низці регіональних проєктів ПРООН. Водночас ООН робила спроби створення методології/індексу для вимірювання соціальної згуртованості та моніторингу її розвитку в часі, що допомогло б «краще визначити та контекстуалізувати це поняття, яке може по-різному трактуватися різними особами та групами» для країн Арабського регіону [15], Кіпру [16] та Африки [17]. У документі щодо Кіпру пропонуються три ключові показники, серед яких «довіра до інституцій, безпека людини та задоволеність громадянським життям». При цьому основна увага приділяється безпеці людини, яка розуміється як передумова, а також наслідок інших складових соціальної згуртованості й описується аналогічно до безпеки робочого місця. У документі щодо Африки

акцентується увага на зменшенні нерівності, виключення та зміцнення соціальних відносин, а також запропоновано, щоб новий показник соціальної згуртованості для Африки складався з шести основних вимірів: включеності, приналежності, соціальних відносин, участі, легітимності та безпеки [17, р. 34].

У 2020 році ПРООН опублікувала документ «Зміцнення соціальної згуртованості: концептуальні рамки та наслідки для програмування» [18], в якому згуртованість розглядається як «ступінь довіри до уряду та всередині суспільства, а також готовність колективно брати участь у досягненні спільної візії сталого миру та спільних цілей розвитку» [18, р. 10]. Ще одне визначення соціальної згуртованості міститься в розділі документа, присвяченому динаміці конфліктів та миробудівництву: «Соціальна згуртованість є результатом мереж та зв'язків, заснованих на довірі та взаємодії, які можуть вирішувати або пом'якшувати першопричини конфліктів або запобігати їх ескалації. Така концептуалізація лежить в основі аналітичної рамки соціальної згуртованості, яка може допомогти вдосконалити рамки оцінки вразливості до конфліктів» [18, р. 39]. Тобто можна стверджувати, що попри неодноразове прагнення до вимірювального та порівнянного обліку соціальної згуртованості, у підході ООН має місце множення різних, що перетинаються між собою, рамок та показників.

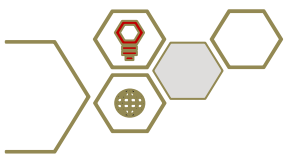
Висновки. У статті досліджено підходи ОЕСР та ООН до поняття соціальної згуртованості та політики її зміцнення. За результатами аналізу було виділено кілька тенденцій у їх діяльності. По-перше, відбувся перехід від вузького економічного розуміння як реакції на економічні кризи до ширшого, комплекснішого поняття. Наприкінці 1990-х років, зокрема в ОЕСР, воно з'явилося у відповідь на кризу, спричинену провалом держави загального добробуту та необхідністю нових форм економічної гнучкості. На цьому етапі воно широко визначається як «соціальна структура» і розуміється переважно в

контексті політики зайнятості. Однак до 2010-х років воно зазнало значного поглиблення, включивши ширші поняття добробуту та сталого розвитку і наголос на ширшому спектрі людських можливостей. Таким чином, воно розвинулося від терміна, що описує базову структуру суспільства, яка потребує підтримки та відновлення, до мети або ідеалу, якого слід досягти, не в останню чергу завдяки тому, що його прийняли агентства ООН.

По-друге, це відсутність чіткого визначення, навіть в рамках однієї організації. Коли соціальна згуртованість починає розглядатися як щось, чого слід досягти і до чого слід прагнути, ОЕСР і ООН наголошують на необхідності вироблення методологічних підходів до її вимірювання, які дають змогу відстежувати прогрес, і з цією метою приймають універсальні визначення. Попри прагнення цих організацій отримати вимірювані та операціоналізовані показники консенсус відсутній. Найяскравішим прикладом цього є нездатність ПРООН узгодити визначення навіть у рамках своїх власних проєктів. Проблема полягає не в тому, що вони не дають єдиного визначення, а в тому, що вони наполягають на необхідності такого визначення, хоча насправді лише множать різні варіанти.

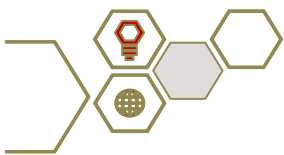
По-третє, це акцентування уваги на зв'язку між соціальною згуртованістю та прогресом. У міру того як соціальна згуртованість переходить від фоновій структури до мети або ідеалу, вона чітко вписується в розуміння розвитку як процесу, що протікає нескінченно за заздалегідь визначеним зразком. Соціальна згуртованість або додається до існуючого переліку правильних речей, що є частиною стратегій розвитку, або стає своєрідною основною організаційною концепцією, завдяки якій будь-які заходи, пов'язані із соціальним аспектом, виправдовуються в ім'я соціальної згуртованості, що дозволяє формулювати та виправдовувати навіть суперечливі політики з точки зору зменшення фрагментації, виключення та нестабільності. Більше того, пов'язування

соціальної згуртованості з ідеєю розвитку прискорює її перетворення на орієнтир для вимірювання прогресу: в якості недосяжного ідеалу або ж цілком досяжної мети. З урахуванням універсалістського підходу до розуміння соціальної згуртованості, характерного для міжнародних організацій, це подається як найбільш бажаний шлях розвитку, яким мають слідувати нації.

Список використаних джерел

1. Maintaining Social Cohesion in the People's Republic of China in the New Era. Asian Development Bank, 2019. URL: <https://www.adb.org/sites/default/files/publication/545846/eawp-022-maintaining-social-cohesion-prc-new-era.pdf> (дата звернення: 15.12.2025).
2. Trust: The Key to Social Cohesion and Growth in Latin America and the Caribbean. Inter-American Development Bank, 2022. URL: <https://publications.iadb.org/en/trust-key-social-cohesion-and-growth-latin-america-and-caribbean-executive-summary> (дата звернення: 15.12.2025).
3. Rebuilding Social Cohesion Is an Essential Contributor to Economic Development in South Africa. Price Waterhouse Cooper Network, 2022. URL: <https://www.pwc.co.za/en/publications/rebuilding-social-cohesion.html> (дата звернення: 15.12.2025).
4. Social Cohesion: A New Definition and a Proposal for Its Measurement in Africa. Bonn: German Development Institute, 2021. URL: https://www.idos-research.de/uploads/media/DP__31.2021.v1.1.pdf (дата звернення: 15.12.2025).
5. The Power of “Contact”: Designing, Facilitating and Evaluating Social Mixing Activities to Strengthen Migrant Integration and Social Cohesion Between Migrants and Local Communities. International Organisation for Migration, 2021.

URL: <https://publications.iom.int/books/power-contact-designing-facilitating-and-evaluating-social-mixing-activities-strengthen> (дата звернення: 15.12.2025).

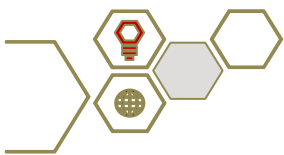
6. Engaging Citizens for Inclusive Futures: Rebuilding Social Cohesion and Trust through Citizen Dialogues. World Economic Forum, 2021. URL: http://www3.weforum.org/docs/WEF_Citizen_Perspectives_on_a_Just_Great_Reset_2021.pdf (дата звернення: 15.12.2025).

7. Contextualizing Social Cohesion for Different Sectors and Actors in the Refugee Response in Turkey/ Berlin: German Society for International Collaboration, 2022. URL: https://reliefweb.int/attachments/b1fbbeed-7075-335f-a5fb-b5587656cdc2/Contextualizing%20Social%20Cohesion_GIZ_PEP.pdf (дата звернення: 15.12.2025).

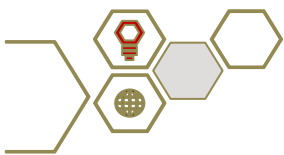
8. Social Cohesion: Directions for Policy Development in Luhansk Oblast. Kyiv: USAID, UCIPR, 2021. URL: http://www.ucipr.org.ua/images/files/1638/1638_file.pdf (дата звернення: 15.12.2025).

9. Beyond 2000. Summary Of The High-level Conference Held At The Chateau De La Muette, Paris, 12th-13th November 1996. URL: [https://one.oecd.org/document/OCDE/GD\(97\)66/en/pdf](https://one.oecd.org/document/OCDE/GD(97)66/en/pdf) (дата звернення: 15.12.2025).

10. Societal Cohesion and the Globalising Economy: What Does the Future Hold? Paris: OECD, 1997. URL: https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/1997/06/societal-cohesion-and-the-globalising-economy_g1ghg21b/9789264163874-en.pdf (дата звернення: 15.12.2025).

11. The Well-Being of Nations: The Role of Human and Social Capital. Paris: OECD Publishing, 2001. <https://doi.org/10.1787/9789264189515-en> (дата звернення: 15.12.2025).
12. Perspectives on Global Development 2012: Social Cohesion in a Shifting World. Paris: OECD Publishing, 2011. URL: https://doi.org/10.1787/persp_glob_dev-2012-en (дата звернення: 15.12.2025).
13. Social Cohesion: Inclusion and a Sense of Belonging in Latin America and the Caribbean. UN-ECLAC, 2007. URL: <https://www.cepal.org/en/publications/31966-social-cohesion-inclusion-and-sense-belonging-latin-america-and-caribbean-summary> (дата звернення: 15.12.2025).
14. Community Security and Social Cohesion: Towards a UNDP Approach. Geneva: Bureau for Crisis Prevention and Recovery UNDP, 2009. URL: https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/2023-09/community_security_and_social_cohesion.pdf (дата звернення: 15.12.2025).
15. Developing a Social Cohesion Index for the Arab Region. Amman: Regional Bureau for Arab States (RBAS), 2007. URL: <https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/migration/arabstates/Developing-a-Social-Cohesion-Index-for-the-Arab-Region---UNDP-Amman-Hub-2017.pdf> (дата звернення: 15.12.2025).
16. Predicting Peace: The Social Cohesion and Reconciliation Index as a Tool for Conflict Transformation. Cyprus: United Nations Development Programme (UNDP), 2015. URL: https://reliefweb.int/attachments/402c768c-d30e-3753-93e0-5d0da4b907d3/Predicting%20Peace_SCORE.pdf (дата звернення: 15.12.2025).
17. Towards a Measurement of Social Cohesion for Africa. UNDP, 2016. URL: https://files.acquia.undp.org/public/migration/africa/UNDP-Social-Cohension_web.pdf (дата звернення: 15.12.2025).

18. Strengthening Social Cohesion: Conceptual Framing and Programming Implications. N.Y.: UNDP, 2020. URL: https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/publications/undp-cb_social_cohesion_guidance--conceptual_framing_and_programming.pdf (дата звернення: 15.12.2025).